

lerin ise on müslümana okuma yazma öğretmeleri şartıyla serbest bırakılmaları kararlaştırıldı. Taksim sırasında ihtilâfa düşülmemesi için bütün ganimetler bir araya toplanarak savaşa katılanlar arasında eşit şekilde bölüştürüldü. Hz. Peygamber, Zeyd b. Hârise ile Abdullah b. Revâha'yı zaferi haber vermek üzere Medine'ye gönderdi, kendisi de ramazan sonu veya şevval başında ordu-suyla birlikte Medine'ye döndü. Savaşı kaybettiklerini büyük bir üzüntüyle haber alan Mekkeliler Ebû Cehil'in yerine başkanlığa getirdikleri Ebû Süfyan ile birlikte müslümanlardan intikam almak için yemin ettiler.

Hz. Peygamber'in askerî dehasını, strateji ve taktik kabiliyetini gösteren Bedir Gazvesi, İslâm cemaatinin başta Medine olmak üzere bütün Arap yarımada-sında büyük bir itibar kazanmasını sağ-lamış, böylece Hz. Peygamber İslâmiyet'i tebliğ için daha geniş imkânlarla sahip olmuştur. Ehl-i Bedir ise günahlarının Allah tarafından bağışlandığı müjdesiyle bahtiyar olmuşlardır (bk. Buhârî, "Meğâ-zî", 9, 46; Müslim, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 161).

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Meğâzî", 2-17, 46; Müslim, "Fe-zâ'ilü's-şahâbe", 161; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 19-172; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 11-27; İbn Hişâm, *es-Sire*, I, 606-715; II, 3-43; Belâzûrî, *Ensâb*, I, 288-308; Ya'kûbî, *Târîh*, II, 45-46; Taberî, *Târîh* (de Goeje), I, 1284-1359; a.mlf., *Tefstr* (Bulak), IX, 114-163; X, 3-41; Beyhakî, *Delâ'ilü'n-nübüve* (nşr. Abdülmu'tî Kal'acı), Beyrut 1405/1985, III, 25-254; Bekrî, *Mu'cem*, I, 231; Yâ-kût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 357-358; a.mlf., *el-Müşterik*, s. 39; İbn Ebû'l-Hadîd, *Şerhu Nehci'l-belâğa* (nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl), Kahire 1387/1967, XIV, 84-213; L. Caetani, *İslâm Tarihi* (trc. Hüseyin Cahid), İstanbul 1924, III, 298-402; Elmalılı, *Hak Dinî*, II, 1170-1173; III, 2364 vd.; M. Watt, *Mahomet à Médine*, Paris 1959, s. 17-27; a.mlf., "Badr", *El²* (Fr.), I, 892; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), II, 51-162; Muhammed Ebû'l-Fazl — Ali Muhammed el-Bicâvî, *Eyyâmü'l-'Arab fi'l-İslâm*, Kahire 1394/1974, s. 7-32; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* (İstanbul 1980), I, 242-253; a.mlf., *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 55-95; İbrâhim el-Ayyâşî, *Gazvetü Bedri'l-kübrâ*, Medine 1401/1981; Muhammad Ahmad Bashumail, *The Great Battle of Badr*, Lahore 1981; Muhammed Ferîd Vecdî, "es-Siretü'l-Muhammediyye tahte dav'i'l-'ilm ve'l-felsefe", *ME*, XI (1940), s. 257-262, 321-326; Muhammed Cemâleddin Mahfûz, "el-Fennü'l-harbî el-İslâmî fi gazveti Bedri'l-kübrâ", *ed-Dâre*, IV/2, Riyad 1398/1978, s. 134-165; a.mlf., "Gazvetü Bedri'l-kübrâ", *ME*, LVI/9-10 (1984), s. 1423-1429, 1686-1692; Fr. Buhl, "Bedir", *İA*, II, 443-444.

MUSTAFA FAYDA

BEDİÜDDİN KUTBÜLMEDÂR

(بديع الدين قطب المدار)

Bediüddin Kutbü'l-Medâr b. Âlî
b. Muhammed el-Halebî el-Mekenpûrî
(ö. 840/1436)

Medâriyye tarikatının kurucusu.

715'te (1315) Halep'te doğdu. Huzeyfe eş-Şâmî, Abdullah Mekki, Tayfûrüd-din eş-Şâmî gibi Suriye ve Halep'in ön-de gelen âlim ve şeyhlerinden ders aldı. On dört yıl süren tahsil hayatı boyunca şer'î ilimler yanında simya ve kimya gi-bi ilimleri öğrendi. Ebû Hüreyre veya Hz. Ali neslinden olduğu, Şeyh Tayfûrüd-din hilâfet aldığı, tarikat silsilesinin Hz. Ebû Bekir'e ulaştığı rivayet edilmektedir.

Çokça seyahat ettiği söylenen Bediüddin Kutbülmedâr, hacca ilk defa Hindistanlı meşhur sûfî Şeyh Eşref Cihangir es-Simnânî ile birlikte gitti. Şeyh Eşref'in bazı risâlelerinde ondan övgü ile bahsettiği ve "Üveysî" olduğunu söylediği nakledilir. Dönüşünde Hindistan'a gitmek üzere bindiği gemi batınca yüzerek bir adaya sığındı. Buradan Bağdat'a geçerek Kerbelâ, Neced ve Kâzimiye'yi dolaştı. Abdülkâdir-i Geylânî neslinden bir kadınla evlendi. Bir süre sonra Medine'ye giderek Mescid-i Nebevî'de itikâfa girdi. Ardından Horasan ve İran'a geçip Şeyh Nasîrüddin ile görüştü ve ondan "kutup" unvanını aldı. Daha sonra Hindistan'da Gucerât, Ecmîr, Kannevc, Kelpî şehirlerini dolaştı ve Kanpûr'a gitti. Burada yaptığı bir tartışma yüzünden Kadî Şihâbüddin Devletâbâdî ile arası bozuldu. Mescid-i Atala'nın inşasını sağlayan Kanpûr Şarkî Devleti Meliki İbrâhim Şah'ın güven ve sevgisini kazandı. Kanpûr'a bağlı Mekenpûr'da bir zâviye yaptırarak irşad faaliyetlerine başladı ve 18 Cemâziyelevvel 840'ta (28 Kasım 1436) 125 yaşında burada vefat etti. Bağlıları tarafından büyük bir "arûs" merasimiyle defnedildi. Mezarı başında yapılan törenler âdet haline gelerek uzun süre devam etti. Vefatından sonra İbrâhim Şah tarafından mezarı üzerine yaptırılan türbe Mekenpûr'un önemli ziyaret yerlerinden biri olmuştur.

Vahdet-i vücûd* görüşünü benimseyen Kutbülmedâr, mensuplarına günde ancak bir öğün yemek yemeyi ve sık sık oruç tutmayı tavsiye ederdi. Medâriyye tarikatı Hindistan ve Pakistan'da büyük ilgi gördü. Çeşitli kerametlere ve

daha başka olağan dışı hallere sahip oldukları rivayet edilen Medârifler XVI. yüzyıldan itibaren bozulmaya başlamışlar, İbâhî ve kural tanımaz bir zümre haline gelmişlerdir. Tarikat mensupları genellikle Hindistan'da aşağı sınıftan sayılan insanlardı. Kuzey Hindistan'da ve Bengal'de yaygın olarak görülen Medârifler Hindû yogilerden de etkilenmişlerdir. Saçları dağınık, başlarında ve boyunlarında demir zincir veya siyah türbanla dolaşırlar. Diğer insanlardan yiyecek almazlar, pirinç, eritilip süzölmüş tereyağı ve tuzla beslenirler. Et ve balık yemezler. Bazıları siyah, bazıları renkli elbise ve bazıları da "kefni" denilen peştemal bağlarlar.

Bediüddin Kutbülmedâr ve tarikatı hakkında yapılan çalışmalar arasında, Zâhir Ahmed Zâhir'in *Siyerü'l-Medâr* adlı Urduca eseri (Leknev 1900; Bedâün 1290), Abdurrahman Abbâsî'nin *Mir'ât-ı Medârî* adıyla Farsça yazdığı ve Abdürreşid Zuhrülislâm'ın *Şevâkıbü'l-envâr bi-me'tâlî 'il-kuşbi'l-Medâr* adıyla Urduca'ya çevirerek neşrettiği (Ferahâbâd 1328/1910) biyografi, Abdülbâsîr Kannevcî'nin Peşâver Kütüphanesi'nde (nr. 1957) bulunan *Dârü'l-esrâr fi havâriki Şâh Bedî'uddîn Medâr* adlı eserleri zikredilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Dârâ Şükûh, *Sefnetü'l-evliya*², Kanpûr 1900, s. 187-188; Zebidi, *İkd*, s. 100; Harîrîzâde, *Tib-yân*, III, vr. 111ª-112ª; L. Rinn, *Marabouts et Khawân*, Alger 1884, s. 37-38; Gulâm Server Lâhûrî, *Hazînetü'l-aşfiyâ*², Leknev 1913, II, 310-312; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâtir*, III, 38-45; a.mlf., *eş-Şekâfetü'l-İslâmiyye fi'l-Hind*, Dimaşk 1403/1983, s. 185; Ma'sum Ali Şah, *Ṭarâ'ik*, II, 524 vd.; R. S. Bhatnagar, *Dimensions of Classical Sufi Thought*, Delhi 1984, s. 181; Muhammed Müzemmil Hak, *Some Aspects of the Principal Sufi Orders in India*, Dakka 1985, s. 96-112; T. W. Arnold — M. Mujeeb, "Hindistan", *İA*, V/1, s. 525; A. S. Bazmee Ansari, "Badî' al-din", *El²* (İng.), I, 858-859; a.mlf., "Bedî'uddin", *UDMİ*, IV, 235-237.

RECEP USLU

BEDİÜZZAMAN FÜRÜZANFER

(بديع الزمان فروزانفر)

(1897-1970)

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî hakkındaki araştırmalarıyla tanınan İranlı âlim.

İran'ın Horasan bölgesinde küçük bir yerleşim merkezi olan Buşro nahiyesinde doğdu. Asıl adı Celîl Âgâ'dır. "Parlak, meşhur" anlamına gelen Fürûzanfer la-

Bediüzzaman
Fûrûzanfer

kabını ise ona devrinin Horasan valisi vermiştir. Çocukluk ve gençlik dönemi oldukça iyi şartlar altında geçti. İlk öğrenimini doğduğu yerde tamamladıktan sonra Meşhed'e gitti (1919). Orada Edîb-i Nîşâbüri gibi büyük âlim ve şairlerden Arap ve Fars dili ve edebiyatlarıyla mantık, fıkıh, usûl-i fıkıh gibi ilimleri öğrendi. 1923 yılında gittiği Tahran'da Sipeh-sâlâr Medresesi'nde başta felsefe olmak üzere birçok alanda öğrenim görme imkânı buldu.

1926'da Tahran Dârülfünunu'na edebiyat öğretmenini olarak tayin edildi, bir yıl sonra da bu görevine ilâveten Mekteb-i Hukuk edebiyat öğretmenliğine getirildi. Bu okullardaki görevinin yanı sıra Tahran Yüksek Öğretmen Okulu Arapça ve Farsça öğretmenliğine tayin edildi (1928). Adı geçen mekteplerdeki öğretim faaliyeti 1934 yılına kadar devam etti. Aynı yıl İlahiyat Fakültesi dekan yardımcılığına getirildi. 1935'te "Tahkîk der Zindegânî-i Mevlânâ Celâleddîn-i Belhî" adlı teziyle doktora payesini aldı ve yeni kurulan Yüksek Öğretmen Okulu (Dânişserây-i Âlî) ile İlahiyat Fakültesi profesörlüğüne tayin edildi. Bu öğretim kurumlarında İslâm tarihi ve kültürü dersleriyle tasavvuf, tasavvuf tarihi ve İran edebiyatı tarihi okuttu. 1936 yılında diğer öğretim ve idarî görevlerinin yanı sıra "Va'z u Hitâbe Müessesesi" başkanlığına, bir müddet sonra da Maarif Yüksek Şûrası üyeliğine tayin edildi. 1944'te Tahran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dekanlığına seçildi ve bu görevini emekliye ayrıldığı 1967 yılına kadar aralıksız sürdürdü. 1970 yılında vefat etti.

Eserleri. Bediüzzaman Fûrûzanfer'in klasik tarzda ve çoğu gazel tarzında yazdığı şiirler henüz bir divan halinde toplanmamıştır. İslâm kültür ve medeniyeti ile İran tarihi ve edebiyatı hakkında

ilmî dergilerde kırk dokuz makalesi yayımlanmıştır. Kitap halindeki eserleri ise şunlardır:

A) Telif Eserleri. 1. *Sûhan u Sûhanverân* (I-II, Tahran 1312 hş.). 2. *Risâle der Tahkîk-i Ahvâl ü Zindegânî-i Mevlânâ Celâleddîn Muhammed-i Mevlvî* (Tahran 1315 hş.). 3. *Târîh-i Edebiyyât-ı İrân* (Tahran 1318 hş.). 4. *Ferheng-i Tâzî be-Pârsî* (Tahran 1319 hş.). Arapça'dan Farsça'ya bir sözlüktür. Fûrûzanfer bu eserini "dâl" harfine kadar getirebilmiştir. 5. *Hûlâşa-i Meşnevî-i Mevlevî* (Tahran 1321 hş.). 6. *Destûr-i Zebân-i Fârisî* (I-II, Tahran 1328-1329 hş.). Liseler için hazırlanan eser devrin dört büyük ilim adamıyla birlikte meydana getirilmiştir. 7. *Me'âhiz-i Kısaş ve Temsilât-ı Meşnevî* (Tahran 1333 hş.). 8. *Ehâdis-i Meşnevî* (Tahran 1347 hş.). Bu eserde Meşnevî'nin 745 beytinde işaret edilen 661 hadisin kaynaklarını tesbit etmiş ve hadisleri alfabetik olarak sıralamıştır. 9. *Şerh-i Ahvâl ü Nakd-i Tahlîl-i Âşâr-ı Şeyh Ferîdüddîn 'Attâr-ı Nîşâbüri* (1353 hş.). Eser, o zamana kadar büyük mutasavvıf-şair Attâr hakkında bilinmeyen birçok hususu aydınlığa kavuşturmuştur. 10. *Şerh-i Meşnevî-i Şerîf* (I-III, Tahran 1346-1348 hş.). Bu şerhi tamamlayamamıştır.

B) Metin Tahkiki ve Neşirleri. 1. *Fih-i mâ fih-i Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî* (Tahran 1335 hş.). 2. *Külliyât-ı Şems yâ Dîvân-ı Kebîr* (I-X, Tahran 1336-1346 hş.). Fûrûzanfer'in dikkat ve titizlikle hazırladığı bu eser, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin *Meşnevî*'si ile *Rubâ'îyyât*'ı dışındaki bütün şiirlerini ihtiva etmektedir. 3. *Dîvân-ı Eşrefî-i Gâznevî* (1338 hş.) Eseri Müderris Muhammed Takî Rezvî tashih etmiş, Bediüzzaman Fûrûzanfer de edebî istilahlarını açıklamıştır. 4. *Ma'ârif-i Bahâ'eddîn Veled* (Tahran 1352 hş.). Mevlânâ'nın babasının vaaz ve konuşmalarını ihtiva etmektedir. 5. *Ma'ârif-i Burhâneddîn Muḥakkık-ı Tirmizî* (1340 hş.). 6. *Terceme-i Risâle-i Kuşeyriyye* (Tahran 1345 hş.). 7. *Menâkıb-ı Evḥadüddîn-i Kirmânî* (Tahran 1348 hş.). 8. *Mişbâhu'l-ervâḥ* (Tahran 1349 hş.). Şemseddin Muhammed-i Kirmânî'nin eseridir.

Bediüzzaman Fûrûzanfer ayrıca İbn Tu-feyl'in *Ḥay b. Yakẓân* adlı eserini *Zinde-i Bidâr* adıyla Farsça'ya tercüme etmiştir (Tahran 1334 hş.).

BİBLİYOGRAFYA :

Reşid Yâsemî, *Edebiyyât-ı Mu'âşır*, Tahran 1316 hş., s. 27-28; Muhammed-i İstîlâmî, *Bugünkü İran Edebiyatı Hakkında Bir İnceleme* (trc. Mehmet Kanar), Ankara 1981, s. 172-173; *Mecelle-i Dânişkede-i Edebiyyât ve 'Ulûm-i İnsânî*, XXII/1, Tahran 1345 hş./1975 (Bediüzzaman Fûrûzanfer özel sayısı); *DMF*, II, 1961.

ORHAN BİLGİN

BEDİÜZZAMAN el-HEMEDÂNÎ

(بديع الزمان الهمداني)

Ebü'l-Fazl Bediüzzamân Ahmed
b. el-Hüseyn b. Yahyâ el-Hemedânî
(ö. 398/1008)

Arap edebiyatında
makâmê türünün ilk örneklerini veren
şair ve kâtip.

358'de (968-69) Hemedan'da doğdu. Her ne kadar İranlı olduğu ileri sürülmüşse de bizzat kendisi Fazl b. Ahmed el-İsferâyînî'ye yazdığı bir mektupta (Ahdeb, s. 7-8) Arap asıllı olduğunu belirtmektedir. İlk tahsilini babasının yanında yaptı. Hemedan'daki âlimlerin İslâmî ilimler, dil ve edebiyat alanlarında verdikleri derslere devam ederek yirmi iki yaşında tahsilini tamamladı. Hocaları arasında ona en çok emeği geçen ve *Maḳâmât*'ındaki orijinal üslûbu yakalamasında payı olan İbn Fâris'tir.

Bundan sonra Bediüzzaman'ın bazı kültür merkezlerine seyahatte bulunduğu görülmektedir. Nitekim Hemedan'dan Rey'e gitti ve orada ünlü Büveyhî veziri Sâhib b. Abbâd'la dostluk kurdu; onun ilminden ve kütüphanesinden faydalandı. Bediüzzaman'ın üstün bir kabiliyet ve zekâyâ sahip olduğunu gören vezir kendisine büyük ilgi gösterdi. Fars dili ve edebiyatına vâkıf olması sebebiyle Rey'de kaldığı sürece, Sâhib b. Abbâd'ın teklif ettiği bazı Farsça şiirleri Arapça'ya nazmen tercüme etti. Daha sonra Sâhib b. Abbâd'la arası açıldığı için Rey'den Cürcân'a gitti. Burada İsmâîlî lakabıyla bilinen Sünnî bir aile ile tanıştı (İbnü'l-Esir, I, 58) ve bu aileden bilhassa Ebû Saîd Muhammed b. Mansûr el-İsmâîlî'nin yardımlarını gördü. Bediüzzaman'ın hayatını yazan bazı müellifler (bk. Mârûn Abbûd, s. 17-18), bu ailenin İsmâîlî nisbesinden hareketle onun İsmâîliyye mezhebi mensuplarıyla ilişki kurup onların inançlarından etkilendiğini iddia etmektedir. Ancak gerek bu lakapla bilinen Sünnî bir ailenin Cürcân'da bulunması, gerekse bıraktığı vasiyetnâmesi bu iddianın asılsız olduğunu ortaya koymak-